

„GAZETA“ 1898
Nr. 33
Braşov, Vineri 13 (25) Februarie
1898.

GAZETA TRANSILVANIEI.

A N U L L X I .

„GAZETA“ 1898 în fa-
cerea di.
Abonamente pentru Anstro-Ungaria:
Pe un an 12 fl., pe şase luni
6 fl., pe trei luni 3 fl.
N-rii de Duminică 2 fl. pe an.
Pentru România şi străinătate:
Pe un an 40 franci, pe şase
luni 20 fr., pe trei luni 10 fr.
N-rii de Duminică 8 franci.
Se primumără la toate oficiile
poştale din ţară şi din afară
şi la dd. colectorilor.
Abonamentul pentru Braşov
administrat în piaţa mare,
târgul Inului Nr. 80 etagiu
I.: pe un an 10 fl., pe şase
luni 5 fl., pe trei luni 2 fl. 50 cr.
Cu dusul în casă: Pe un an
12 fl., pe 6 luni 6 fl., pe trei luni
3 fl. Un exemplar 5 cr. v. a.
său 16 bani. Atât abonamen-
tele cât şi inserţiile sunt
a se plăti înainte.

Nr. 33.

Braşov, Vineri 13 (25) Februarie

1898.

„Ordonanţarea“ libertăţilor publice.

Se pare, că guvernului Banffy i-a venit tocmai bine mişcarea produsă în unele comitate ungureşti prin propaganda socialistilor, ca să-i dea ocaziune de-a lua măsuri reacţionare în contra libertăţii presei şi a intrunirilor publice în genere.

Despre vestita ordonanţă relativă la adunările de popor şi despre efectul, ce l'a produs ea chiar în tabăra maghiară, am vorbit deja. Rămâne să ne ocupăm aici de ordonanţele ministeriale, prin cari se restabileşte de fapt cenzura, ce exista înainte de 1848 şi în timpul absolutismului nemţesc.

Foia oficială a ministrului de justiţie, „Igazságügyi Közlöny“, publică ordonanţa, prin care toate diarele sunt supuse de fapt unei censure, ce este a-se exercita, după cum se pretinde, „în cadrul legii de presă dela 1848“. Ordonanţa e dată de ministrul de justiţie împreună cu ministrul de culte. Cooperarea acestui din urmă s'a cerut, deo-are-ce pentru executarea acestei censure organele guvernului vor să se folosească de exemplarele obligătoare, pe cari, conform legii, diarele trebuie să le dea museelor pentru scopuri ştiinţifice.

Ordonanţa prevede, ca exemplarele obligătoare să se transmită procurorului respectiv cu o oră înainte de expedarea diarului. În provincia procurorul va fi înlocuit de solgăbirii. Procuratura însărcinată cu afacerile presei trebuie să dispună imediat confiscarea încă înainte de a se espeda diarele prin poştă. Oficiile poştale sunt datorate a trimite exemplarele obligătoare procuraturii de presă sau mandatarilor ei încă înainte de expedarea celorlalte exemplare şi chiar şi în decursul nopţii. Tot aşa oficiile telegrafice sunt avi-

sate a espeda imediat procurorilor telegramele de serviciu în casurile din cestiune.

La oficiul postal central din Budapesta a şi fost instalată o espositură a procuraturii. Aici se revăd diarele politice înainte de expedare şi, decât află cas de urmărire, se face propunere de confiscare a foi.

„Ce e acesta, decât nu e cenzură?“ întreabă „Budapesti Hirlap“, care ajunge la concluziunea, că procederea în timpul lui Bach a fost mai liberală, decât cea prescrisă de ordonanţa amintită.

Au ajuns în cele din urmă şi foile şoviniste ungureşti să se îngrozescă de ceea ce se face prin ordonanţe în prejudiciul libertăţii şi a drepturilor garantate de lege.

Acum găsesce şi „Budapesti Hirlap“, că legea numai prin lege se poate schimba; că ordonanţa nu poate răsturna legea şi că cenzura nu se poate introduce prin ordonanţe. Decât guvernul a voit să ia măsuri extraordinare în contra presei socialiste, dice numita foia, atunci trebuia să le propună dietei, în care are o majoritate aşa de mare şi unde în cazul acesta i-ar fi ajutat şi opoziţia.

Dăr ce procedere periculoasă este aceasta? Astăzi se va stărpi presa socialistă, mâne, când vor fi alegeri, va veni rândul la foile opoziţionale şi mai târziu ori când cenzura a pute fi pusă în gâtul libertăţii de presă din Ungaria.

Etă unde duc ordonanţele! Bine că a început să li-se deschidă ochii şi foilor opoziţionale maghiare, ca să recunoscă, cum dice „Magyarország“, că „am ajuns acolo, încât cele trei capitale libertăţii: libertatea de intrunire, de reuniune şi de presă d-nii miniştri le-au ordonat“.

Măsuri în contra socialistilor.

Între măsurile luate de guvern în contra socialistilor cele mai cu efect se văd a fi *promisiunile*. Ceea ce nu s'a putut ajunge cu ajutorul gendarmeriei şi a miliţiei, pare a se ajunge încâtva şi de-ocamdată cel puţin prin vorbe bune şi promisiuni, că li-se va îmbunătăţi sârtea etc. Ministrul ungh. de agricultură a adresat o ordinaţiune mai multor fişpani din comitatele bântuite de fomete, prin care li provocă, ca fără amânare să provadă cu sămânţă de sămănat pe locuitorii comunelor lipsite. Sămânţa li-se va împărţi prin primăriile comunale şi locuitorii vor să se reîntorcă statului preţul ei numai la finea acestui an.

De altă parte, pentru ca muncitorii să nu mai fi siliţi a-şi vinde înainte bucatele, ministrul de agricultură vră să mijlocască muncitorilor agrari un credit personal efim. În acest scop el proiectează înfiinţarea în timpul cel mai scurt a unor *reuniuni de ajutorare comunale*, dela cari muncitorii să potă căpeta împrumuturi cât mai efime. Pentru a se pute forma fără întârziere aceste societăţi, ministrul va pune la dispoziţie o sumă mai mare de bani. Pentru înfiinţarea societăţilor el a şi luat măsurile de lipsă. Tot-odată ministrul a luat măsuri, ca printre popor să fi răspândite *tipărituri şi diare efime*, prin cari să se combată socialismul; apoi să se ţină prin comune *conferenţe publice* cu scopul de-a face pe popor să credă, că agitatorii socialisti n'au urmărit alt scop, decât să seducă şi despoe pe popor. De altă parte, ministrul de agricultură încă în acest an a hotărât să împartă *premiu muncitorilor şi servitorilor* cu purtare bună.

În urma acestor promisiuni şi a blândeii tractării din partea autorităţilor administrative, atitudinea socialistilor, după cum asigură foile, a început să devină mai puţin ameninţătoare şi poporul arată înclinări spre pace aproape în toate comitatele.

Cu toate acestea, s'au făcut nouă descoperiri de natură îngrijitoare. După informaţiunile lui „K. E.“, diarele acestea s'au

făcut perchişii domiciliare în toate casarele din Budapesta şi la mai mulţi ostaşi au fost aflate *tipărituri socialiste*. Din cauza acesta ostaşilor nu li-se mai dă concediu pe intervale scurte, ba nici la preambulare în oraş nu prea sunt lăsaţi, pentru ca să nu potă veni în atingere cu socialistii.

Politia politică. Una dintre cele mai sensaţionale între măsurile luate din incidentul mişcărilor socialiste, este fără indoială hotărârea ministrului de interne Perczel, de-a organiza o *poliţie politică deosebită*, în fruntea căreia va sta consilierul ministerial Selley Sándor. Organizarea acestei poliţii are să urmeze în timpul cel mai scurt. Chiămarea ei va fi de-a supraveghia „*cestiunile exclusiv politice*“ şi de-a *nimici „comploturile proiectate*“.

Foile opoziţionale ungureşti se bucură de această hotărâre a lui Perczel. „Egyetértés“ dice, că în ministeriul de interne, pe când era în fruntea poliţiei Jekelfalussy, a existat şi poliţia politică. Jekelfalussy, care era supranumit şi „ministrul poliţiei“, avea *putere discreţionară*, er secţia lui se ocupa cu *cestiuni de spionaj faţă de naţionalităţi* etc. De-odată cu pensionarea lui Jekelfalussy însă, cestiunile de naţionalitate s'au împărţit, o parte dintre agenţi au trecut în resortul ministrului-preşedinte, er alţii au fost demisionaţi. Acum însă ministrul de interne vră să organizeze din nou şi mai fundamental acea poliţie politică.

Efectul legilor politice bisericesci.

După anuarul statistic al Ungariei pe anul 1896, ce a apărut acum de sub tipar, în decursul celui an s'au încheiat pe întreg teritoriul ungar 109,955 căsătorii bisericesci şi 121,776 căsătorii civile. De aci urmază, că în 1896, adecă încă în primul an după introducerea legilor politice bisericesci, nu mai puţin, ca 11,824 de căsătorii s'au încheiat fără binecuvântarea preotului. Această cifră, de ar fi şi numai pe jumătatea aşa de mare, e o grozavă dovadă despre efectul păgubitor, ce-l au re-

FOILETONUL „GAZ. TRANS.“

Cum vom traduce pe classici?

(Biblioteca autorilor classici. Müller. Bucureşti 1898)

Studiu-recensium de N. Sulică.

(Uramare.)

Eră noi, noi Românii cum stăm cu stilul nostru naţional?

Deşi limba noastră literară are un trecut de vre-o câte-va sute de ani, un stil naţional unitar încă tot n'avem, e pe cale însă de a se forma. Causa este şi a fost tocmai dependenţa noastră culturală şi parte şi politică. Stilul românesc aşa precum ni-se preseta astăzi e rezultatul celei mai complicate stratificări de influinţe străine.

Ca basă la limba noastră literară a servit vechea limbă bisericască, aşa precum o aflăm depusă în cele mai vechi monumente literare din veacul XVI, reprezentând ca dialect aşa munitul dialect muntelesc. Spiritul acestei vechi limbi bisericesci însă tocmai în proprietăţile ei stilistice-sintactice, e departe de a fi românesc; e mai curând reflexul servil al spiritului limbii slave bisericesci sub a cărei domi-

naţiune a stat şi după care s'a modelat întru toate. Şi întru cât biserica a fost în acele timpuri unul din primii factori culturali, această limbă bisericască, după emanciparea ei de sub jugul limbei paleobulgare, devine limba literară a cărturarilor şi a clasei inteligente. În veacul XVII, epoca renascerei limbei şi literaturii române, cade şi primul period de strălucire al stilisticii naţionale românesce. Conştiinţa naţională românescă isbucnesce cu tărie din fiă-care trăsătură de condei, a acestui veac. Spiritul genuin şi nefalsificat românesc se altoeşte, se suprapune limbei tradiţionale bisericesci. Aşa se nasce cea limbă românescă înnobilitată şi purificată de barbarismele stilistice slave, care o admirăm şi până azi în cronicile lui Costin sau Neculcea (inceputul sec. XVIII), în bibliia de Bucureşti 1688, sau în scrierile metropolitului Dosofteiu.

Urmază epoca Fanarioţilor, un nou period de stagnare a cultului naţionale românesce, în care un nou element şi spirit străin se suprapune limbei românesce. Cu inceputul acestui secol se perondază succesiv influinţa stilistică a celor două limbi romanice: francesă şi italiană, până ce cu-

nuna acestui edificiu peştri şi compilat din cele mai eterogene elemente, o pune influinţa latină, care dincoace de Carpaţi se începuse deja în prima jumătate a veacului.

Er astăzi după atâtea peripeţii stilul limbei noastre literare se închegă şi devoltă în România politicesce liberă şi independentă, sub influinţa limbei francesce dincoace de Carpaţi sub influinţa limbei germane şi latine. Construcţiunile, cari mie, ca Transilvănean, imi par cele mai românesce, unul din România potă mi-le respinge ca germanisme sau te miră ce alte barbarisme. Etă dăr simptomele vremii: am pornit stilistica şi limba noastră literară în două direcţiuni divergente, pentru cari nu prea sunt prospecte de întelnire, deşi un stil naţional numai prin unitate se potă realiza. N'ar strica să mai reinvie *Maiorescu* cu critica lui fiă şi „*judecătorescă*“. Er acel element, care e chemat să formeze o basă unitară şi comună stilisticii noastre naţionale e *graiul poporan*. Reacţiunea s'a şi pornit de mult în direcţiunea acesta şi scrieri cu fond poporan şi în spirit poporan alcătuite, cum sunt scrierile lui Creangă - Ispirescu, Alexandri - Eminescu,

Vlăhuţă-De la Vrancea pe de-o parte, er pe de altă parte opurile lui Slavici-Coşbuc, au misiunea de a întări singura direcţiune firăscă şi solidă: direcţiunea naţională. Şi cu toate acestea trebuie să te pună în uimire mania barbarismelor, a franţuzismelor şi latinismelor, ce bântue de ambele părţi ale Carpaţilor. Stilul nostru naţional românesc unitar e încă o problemă a viitorului.

I nunc et tecum versus meditare canoros!
Scrie acum şi tradu într'o limbă românescă, care să mulţămescă pe toţi!

Am insistat anume asupra acestei cestiuni, şi am căutat să relevem mai ales faptul din urmă pentru ca să arăt poziţiunea nefavorabilă, în care e adus traducătorul român prin însă-şi dezvoltarea lingvistică de azi.

IV.

Revenind acum la cele două principii, dela cari am pornit, putem înţelege pe deplin, întru cât sunt îndreptăţite sau nu. Îndreptăţite sunt în parte amândouă, nu se pot aplica însă în întregitatea lor tocmai din cauza unilateralităţii lor exclusiviste. Admiţând şi procedând după principiul lui Schleiermacher, conservând aşa-

formele politice bisericesci asupra moralității cetățenilor.

După aceeași statistică s'au făcut următoarele *convertiri*: în sinul bisericii *romano-catolice* au intrat 1206, au eșit 787 (câștig 419); în sinul bisericii *greco-catolice* au intrat 2557, au eșit 1019 (câștig 1538); în sinul bisericii *greco-orientale* au intrat 966, au eșit 2600 (perdere 1634); în sinul bisericii *ev. augustine* au intrat 283, au eșit 733 (perdere 450); în biserica *ev. reformată* au intrat 790, au eșit 806; în biserica *unitară* au intrat 397, au eșit 133; în sinul bisericii *jidovesci* au intrat 137, au eșit 220 (perdere 83).

Între cei convertiți la biserica rom-cat. se află 16 gr. cat., 89 gr. or., 257 evang. aug. 631 ev. reformați, 154 unitari, 138 Jidani etc. Cea mai mare pierdere au îndurat-o bisericile protestante, din sinul cărora foarte mulți au trecut la *neconfesionalism*. Aceste biserici cu totul au îndurat o pierdere de 2784 suflete.

La neconfesionalism au trecut în anul 1896 nu mai puțin ca 3990 indiviți, dintre cari 1540 s'au ținut de bisericile protestante 923 de biserica romano-catolică, 755 de cea luterană, 717 de cea greco-orientală, 27 de cea greco-catolică, *er dintre Jidani abia 28 s'au declarat fără confesiune*, ceea-ce dovedește că Jidani tot Jidani rămân ei, pe lângă toate că-și maghiarisează în masă numele.

Maghiarizarea numelor în 1897.

După statistica oficială, în decursul anului 1897 s'au înaintat ministrului ungu-resc de interne 1841 petițiunii pentru maghiarizarea numelor, adică mai mult cu 252 ca în anul 1896. În raport cu anii 1867—68, când în decurs de 22 de luni și-au maghiarizat numele numai 522 de indiviți, se arată, ce-i drept o creștere. Această creștere însă nu-i multămesce de loc pe „patrioți“ în fața împrejurărilor, că dela 1867 până la finea anului 1897 abia și-au maghiarizat numele 18,608 indiviți, ceea ce face cam 600 la an. E de observat însă, că și dintre aceștia mulți au luat nume, cari nu sunt unguresci, *er alții, având nume unguresci, le-au schimbat cu altele tot unguresci, ba au fost unii, cari numele unguresci și-le-au schimbat cu nume nemțesci, ca d. es. Gábor, care s'a făcut Reinhard etc.*

Contingentul cel mai mare al celor ce-și maghiarisează numele îl dă Budapesta, fiindcă acolo sunt mai mulți Jidani. Astfel dintre 1019, câți au cerut în semestrul al doilea al anului trecut maghiarizarea numelui, 367 (36.01%) au fost din Budapesta.

Maghiarisări în masse s'au făcut la biouroul central statistic r. u. și la direcțiunea

dără după puțină stilul național al originalului, traducerea modernă pentru cetitorul modern ia un aspect cu totul străin, care de fapt originalul nu-l avea pentru publicul său. Traducând din grecesce, prosă sau poezie, care se distinge tocmai prin strinsa încopciare a membrilor sale (conjunțiunii), cercând să redăm esact și în românește aceste fine elemente de încopciare logică, impresiunea, ce ne-o vor face aceste conjunțiuni străine spiritului românesc, va fi cu totul nefrăscă. Cetind *Odyssea* lui Caragiani, unde „*θ*“ e consecvent redat cu „*d*“, parcă numai românesc nu ne sună acest „*d*“ în fruntea fiă-cărei propozițiuni. Tot așa stăm și cu perioadele lui Demosthenes sau Cicero, cari publicului grec sau român i erau cu mult mai familiare, decât cum ne pot fi nouă aceste exuberante grămădiri de cuvinte. Cine nu crede, cerce să cetască filipicele lui Cicero în traducerea lui Laurian. Cât despre Schleiermacher, se scie, că în praxă numai credincios n'a fost principiiului său; traducerea lui din Plato trec și până aji între cele mai bune traduceri nemțesci.

Adoptând al doilea principiu, care pretinde modernizarea absolută a traduce-

nea de poste și telegraf din Budapesta, apoi la sticlăria dela Gurghiu și încă în vre-o 2 comune din comitatul Borsod.

După *ocupațiune*, numărul celor ce și-au maghiarizat numele în cursul anului trecut se împarte astfel: 97 funcționari de postă, 49 funcționari la căile ferate, 95 funcționari de stat, 34 funcționari administrativi, 13 silvicultori, 101 funcționari privați, 59 învățători, 16 profesori, 5 preoți, 1 călugăriță, 28 medici, 17 ingineri, 5 адвоcați, 8 țiaristi, 5 teatralisti, 6 pictori, 5 arhitecți, 4 farmacisti, 55 gendarmi, 7 politisti, 13 funcționari la finanțe, 26 ostași.

Va să dăcă toți cei înșirați până aici sunt omeni lipsiți de independență, cari și-au maghiarizat numele la poruncă. Comercianții (Jidani) și industriași au fost 413, dăr și între aceștia cei mai mulți sunt învățăcei și calfe, cari asemenea și-au maghiarizat numele de silă, la porunca stăpânilor; mai sunt apoi 93 de servitori privați și de cancelarii, 27 țiler și muncitori, 12 diregători la moșii. Inafară de comercianții jidani, abia găsim 1 proprietar de casă, 27 proprietari și arendatori de moșii vre-o 17 privatieri, despre cari s'ar pute presupune, că sunt omeni mai independenți.

Și mai elocventă este această statistică, decât considerăm numărul celor ce și-au maghiarizat numele în anul trecut după religie. În acest cas avem următorul tablou:

Dintre 1841, 990 sunt Jidani (= 53.77%); 663 romano-catolici; 70 greco-catolici; 8 greco-orientali; 82 ev. augustini, 53 reformați și 5 unitari.

Având în vedere, că între greco-catolici sunt numerați și Rutenii cei perduți, *er între greco-orientali și Sărbii: putem susține, că între cei ce au cerut anul trecut maghiarizarea numelui lor nu se află aproape nici un Român.*

Constatarea aceasta ne pôte servi în adevăr spre bucuria și onore.

SCRILE DILEI.

— 12 (24) Februarie

Curtea la Budapesta. De dece zile Majestatea Sa petrece în capitala ungară. Astfel în ultima săptămână a carnavalului Curtea s'a strămutat din Viena la Budapesta. În palatul din Buda Maj. Sa a dat audiențe, prânzuri și un bal mare al Curții, la care s'au făcut foarte multe invitațiuni. De astă-dată au venit cu monarchul la Pesta mai mulți archiduci și archiducese, cari au luat parte la toate petrecerile. S'a observat că atât la balul curții, cât și la balul dat de magnatul conte Karacsonyi, la care a luat parte și monarchul cu archiducii, s'au făcut ore-care abateri dela eti-

rei, decât suprimarea desăvârșită a spiritului național al operei originale, cădem în aceeași greșală, de vreme ce suntem espuși să nimicim o bună parte din efectul, ce-l avea originalul asupra publicului său. *Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim.* Și se nu uităm, că suprimând coloritul național al originalului am sugruma în același timp și stilul individual al scriitorului, care e totdeauna adânc concrescut cu stilul național; ceea ce n'are să se întempe de vreme ce sunt scriitorii (Tacitus) la cari totă valoarea artistică constă mai mult în stilul lor specific individual.

Etă dăr în ce dilemă e adus traducătorul, căci în ambele cazuri, ori de care din cele două principii s'ar lăsa condus, *trebuie* să introducă un *element străin*, în traducere, străin său din punctul de vedere al limbei naționale, sau din punctul de vedere al originalului, așa, că în adevăr problema s'ar păre imposibil de rezolvat. Da, va fi imposibilă realizarea țintei finale a traducerei, decât traducătorul se va pune exclusiv în serviciul *unui* din cele două principii unilaterale.

(Va urma).

cheta tradițională a curții și archiduceselor tinere li s'a dat voie să danseze până 'n zori de zi cu ori și cine, care le va invita la dans. „Esti Ujság“ încântată de acesta esclamă: Dela regele Matheiu, vechea cetate Buda n'a mai văcut o viață de curte atât de mișcată, strălucită și ungurescă. Par' că ar fi tôte un vis!...

Subscrierea acțiilor pentru „Bihoreana“.

Reamintim cetitorilor, că subscrierea acțiilor pentru noul institut de credit și economii „*Bihoreana*“, ce are să se înființeze în Oradea-mare, este a se face până în 15 Martie n. c. Capitalul social, după prospect, are să fiă de 200,000 fl. împărțit în 2000 acții de câte 100 fl. Plătirea acțiilor e a se face în rate: la subscriere sunt a se plăti câte 10 fl. după fiă-care acțiă plus câte 2 fl. spese de fondare. La 30 de zile după adunarea constituantă 20% din valoarea nominală a acțiilor, adică câte 20 fl. de acții, *er restul în rate de câte 10%* la terminile indicate de direcțiune. Cum am mai dăr și altă-dată, acest nou institut se înființază în șanse foarte avantajoase, inițiatorii sunt tot atâția bărbați probați și bine cunoscuți, așa că cei ce doresc a-și investi capitalele lor în acțiuni o pot face în cazul de față cu tôte încrederea și cu speranțe la o frumosa fructificare a capitalului lor, mai făcând pe lângă asta și un bun serviciu cauzei Romanilor bihoreni. Un prospect pentru subscrierea acțiilor se află de pus și la administrația țiarului nostru.

Cine reprezintă Ungaria în străinătate?

Ministrul unguresc de interne a numit deja comisiunile diferitelor grupuri pentru expoziția internațională din Paris dela 1900. „Alkotmany“ spune, că membrii tuturor acestor comisiuni sunt *apropo exclusiv Jidani*. În grupul al treilea însă, în care se află țiaristi, nu se află nici un creștin, ci toți sunt Jidani. Astfel scie d-l ministru de interne să reprezente Ungaria în străinătate? — întrebă numita fôia.

Legea instrucțiunii în România. De mai multe zile camera română debate proiectul de reorganizare a învățământului secundar și superior, al căruia cuprins l'am împărțășit cetitorilor noștri încă în luna lui Noemvre an. trecut. În ședința de Lună s'a încheiat discuția generală c'un discurs al ministrului de instrucțiune Spiru Haret și proiectul a fost primit cu 100 contra 27 voturi. Acum urmează dezbateri pe paragrafi.

O bandă de falsificatori de bani în Ardeal? Foile din Budapesta spun, că s'ar fi dat de urma unei mari bande de falsificatori de bani, care dela minele de aur din Ardeal a furat mari cantități de aur, păgubind atât pe proprietarii minelor, cât și pe erar. Pentru a da de urma falsificatorilor, a fost trimis în Ardeal căpitanul de poliție din Budapesta Karacsony Sandor împreună cu cinci detectivi, cari de mai mult timp petrece aici. Despre rezultatele cercetărilor de până acum Karacsony a trimis la Budapesta un raport amănunțit, care însă se ține secret. Foile pretind a sci însă, că activitatea bandei se estinde asupra *Ardealului întreg* și că rezultatul cercetărilor va produce mare senzație. La cererea d-lui Karacsony, alaltă-sără a plecat din Budapesta cu trenul accelerat și concipistul polițienesc Csocsán Jenő, ca să i fiă lui Karacsony de ajutor. — Te miri, ce năsdărăvâni are să ese și dintr'asta.

Baritonistul D. Popovicj va pleca în curând la Petersburg, unde este invitat ași da concursul în reprezentațiile marelui ansamblu al operei germane de acolo.

Primăria din loc ne face cunoscut, că în baza publicațiunii magistratului orașesc Nr. 342—1898 termenul de predare a petițiilor pentru stipendii din fundațiunea Dr. med. Plecker se sfârșește cu ziua de 10 Martie a. c.

Distincțiune națională germană. Comitetul conducător al „Schulvereinului general pentru susținerea germanismului în străinătate“, sub președinția consilierului secret guvernial prof. Dr. Böckh, a decis

șilele trecute cu unanimitate de a numi pe conducătorea deputației femeilor săsesci, d-na Stefania *Fritsch*, membră de onore a sa în recunoscerea energicei ei pășiri pentru germanismul amenințat al patriei sale.

Cel mai mare tunel în România. Ministrul lucrărilor publice a invitat mai multe case străine să ia parte la licitația pentru construirea marelui tunel, lung de 3.400 metri, pe linia Galați-Bêlad, și care va costa probabil peste 5 milioane de lei. Tunelul acesta va fi cel mai mare din România.

Foc în mijlocul mării. Din Londra se anunță, că pe insula Tasmania, ce se află în Oceanul pacific, de două săptămâni pustiesce un foc mare. Până acum s'a constatat mörtea a 54 de persoane. Pagubele sunt imense.

Procesul duelului Filipescu-Lahovari.

Er, în 11 (23) Febr. s'a pertractat procesul intentat pentru duel d-lui N. Filipescu, precum și martorilor săi și ai răposatului Lahovari. Sala era plină de lume. D-l Filipescu s'a prezentat fără apărător. Ca parte civilă era de față d-na Mița Lahovari, asistată de advocații Danielopol și C. Nacu. Jos, în fața locului rezervat tribunalului, sunt depuse spadele, cari au servit la duel.

La orele 12½ tribunalul intră în ședință. D-l Florian prezidază, asistat de d-nii Alexandrescu și Schina. Fotoliul ministeriului public este ocupat de d-l Caracas, noul prim procuror. Se decide a se aduce martorii T. Văcărescu și Ionel Grădiștenu, cari lipsesc.

După acestea se începe interogatoriul inculpaților. Cel dintău ascultat este d-l N. Filipescu.

D-l Filipescu, întrebat, spune, că a mai avut dueluri, *er despre relațiile d-sale cu G. Lahovari declară următoarele:*

În tot-déuna am fost bine cu Lahovari. Până în ziua duelului ne salutăm. În timpul din urmă eram în relațiuni mai puțin strinse ca înainte, deore-ce d-sa părăsise partidul conservator, din care fac parte.

După ce d-l Lahovari s'a retras din partidul conservator, a început să apere pe liberali, pe cari îi injurase. „Epoca“ l'a înțepat din când în când. Eu personal n'am scris în contra d-lui Lahovari și nici nu sunt directorul gazetei. Puteam să o fac, dăr nu sciu cum se face, că n'am scris.

Intr'un număr din „L'Indépendance Roumaine“ am cetit un articol insultător direct la adresa mea, semnat de Lahovari. Am socotit aceasta ca o provocare directă și nu puteam face decât să trimet martori.

Președintele: Care este mandatul pe care l'ați dat martorilor dv.?

Filipescu: După o matură gândire am trimes martori d-lui Lahovari, în loc să-i răspund printr'un alt articol de extremă violență, — eu am obiceiul de a scrie foarte violent în contra persoanelor, cari trec dintr'un partid într'altul. Acest articol ar fi adus de sigur un duel. Am preferit să trimet martori dela început, ca să evit certurile prin diare.

N'am dat nici un mandat special martorilor mei; am făcut o simplă provocare. Am dat tôte libertatea de acțiune martorilor mei și acesta a și fost răspunsul meu față cu d-l Săulescu, unul din martorii mei, când mă întrebă în o cestiune a acestei afaceri.

Mai departe spune d-l Filipescu, că a fost înștiințat de eșirea pe teren chiar în ziua duelului, că i-s'a comunicat atunci arma aleasă, locul de luptă și ora. Procesul verbal l'a văcut și l'a frapat chiar partea finală. L'a primit când întâlneam era deja hotărâtă și când nu mai putea face obiecțiuni asupra stilului. Sala de gimnastică, unde era decisa lupta, nu o cunoscă. De-acolo duelanții au fost mutați în sala de scrimă. În acea sală dânsul (Filipescu) a fost numai de patru ori. Nu-i adevărat ce se spune, că făcea exerciții regulate acolo cu două săptămâni înainte. În ajunul due-

lului a avut un asalt cu floreta cu d-l căpitan Exarcu; e sciut însă, că un asalt cu floreta în ajunul unui duel cu spada este dăunător, în loc să fie avantajos.

Președintele: Vi s'a făcut propuneri de reconciliere în sala de arme, înainte de duel?

Filipescu: Aușisem din ajun de textul declarațiunii de reconciliere. În ziua duelului, d. Isvoreanu, martorul adversarului meu, mi-a prezentat acea declarație. Eu am refuzat-o fiind-că sciam că martorii mei o refuzaseră de asemenea și fiind-că toți autorii de duel spun că pe teren nu se mai pot face reconcilieri. Dacă aș fi știut că duelul va avea un asemenea desnoământ, de sigur a-și fi trecut, am fi trecut cu toții peste acesta.

Președintele: D-ta sciai, că V. Ionescu nu este bine cu Lahovari, de ce l-ai ales martor?

N. Filipescu: Sciam că V. Ionescu a avut ore-cari incidente cu Lahovari. Nu sciam însă gravitatea lor și nici nu credeam că asta ar împedeca de a fi martorul meu. Victor Ionescu mi-a servit ca martor în 7—8 dueluri.

Președintele: Când ați început lupta, n'ați vădit d-v, că spațiul nu este suficient?

Filipescu: Eu trebuia, mai întâiu, să primesc ori-ce condițiuni mi s'ar fi pus. Cu toate acestea nu vedeam inconvenientul, când în condițiuni se prevedea ca să se dea terenul pierdut.

Președintele: În ce poziție se afla Lahovari când l'ați lovit?

Filipescu: La prima reprisă, Lahovari s'a retras până la perete. Din această retragere n'am vădit inferioritatea adversarului. Când am ajuns aproape unul de altul am fost opriti. S'a început al doilea angajament. Am tras de două ori la mână. Adversarul a parat lovitura, s'a deschis, am făcut un degajament și l'am lovit. Nuscui cum am dat lovitura, nici decât m'am fadat în acel moment.

Pertractarea continuă.

Procesul contra lui Zola.

Pledoaria lui Labori.

Apărătorul Labori începe într'un limbaj elocuent și vibrător: *Domnilor jurați, suntem aici pentru justiție și dreptate* (Protestări în fundul sălii).

El reproșează puterilor publice rătăcite prin interese trecătoare, că nu vreau să se ocupe cu afacerea Dreyfus, decât după alegeri, cu toate că senatorii și deputații se îndoiesc de culpabilitatea sa. Adevărul însă va eși la lumină. Alegerile nu se vor face asupra unui mister și unor echivocuri (Nouă protestări).

Labori mulțamește tuturor persónelor care fac parte din elita intelectuală a Franței, că au avut curajul să voiască lumină și adevăr.

Adauge, că îndoelile asupra vinovăției lui Dreyfus născându-se încă în 1894, ziarul „L'Eclair”, pentru a le risipi, a scris un articol mincinos, care părea inspirat de statul major; în modul acesta Statul major voia să dea o lovitură decisivă, cum a încercat să dea aici mai multe prin afirmatiuni góle și obscure, fără a le sprijini pe cea mai mică dovadă.

Câte-va zile după articolul din „Eclair”, avocatul Salles a povestit avocatului Demange, că a aflat dela un oficer, care a judecat pe Dreyfus, că consiliului de război i-s'a comunicat o piesă secretă.

Labori se ridică împotriva unor astfel de proceduri contrarii dreptului.

S'a inventat în contra amicilor dreptului și a dreptății cuvântul: sindicat. Cuvânt infam și totuși și-a făcut drumul. Dacă acest cuvânt voește să dică, că o familie vrea să-și jertfescă totă bogăția, ca să scape pe un membru al ei, pe care îl scie nevinovat, decât voește să dică, că amici ai ei îi stau întru ajutor, bine, eu nu ved nimic cinstit în acesta. Ori dora vor merge așa departe a dice, că Zola e cumpărat? Acesta ar fi o copilărie. Nu, cu bani nu se poate produce o astfel de mișcare. Antisemitismul și-a ridicat capul, cei

ce urmăză instinctelor acestor ticăloșe ale urei sunt adevărații insultători ai armatei. Scopul sindicatului constă așadar numai în buna credință și desinteresare; el are cea mai mare încredere în perspicacitatea d-v. d-lor jurați (Murmure violente în fundul sălii. Labori protestază. O voce din fundul sălii îl întreabă: *Cu cât ai fost plătit?*)

Labori, întorcându-se ripostază: *Dacă v'am fi dat bani, m'ați aplauda!*

Continuându-și pledoaria, impută ministrului-președinte Meline, că n'a vrut să lase a fi judecați de juriu, generalii. Dér sunt ore generalii desupra conștiinței egale a țerei? S'a vorbit de încredere în armată. Noi cu toții avem încredere în armată. Nu însemneză că insultă armata, decât dai un strigăt de alarmă. Și numai acesta a făcut Zola: a vorbit vehement. dér n'a insultat. Labori dice, că vré să facă proba bunei credințe a lui Zola și să reia în mod cronologic fazele acestei afaceri, sfortându-se a scóte la ivellá ceea ce nu se cunoște încă.

Președintele Curței invită pe Labori să amene pe mâne continuarea pledoariei. Ședința se ridică fără nici un incident. La eșire din sala Curței cu jurați, animația e foarte mare. Paul Deroulde, fostul președinte al Ligei Patrioților e acclamat cu strigăte de: „Trăescă Deroulde!” „Trăescă Armata!” Eșirea lui Zola se face în strigătul de „Jos Zola” însoțit de fluerături.

Ședința de Marți, 23 Februarie. Ziua de ađi fú *Mar di gras*, sərbătore de încheierea carnevalului, un fel de lăsat de post cu pompoze cortegiuri pe stradă. Din cauza acesta s'au luat măsuri de poliție, ca să se duplice paza la palatul justiției, căci în ziua acesta toate prăvăliile și lucrătorele sunt închise. Sala de pertractare era tot așa de plină, însă mai puțin oficeri, ca în ședința de ieri.

Labori și-a continuat vorbirea de apărare. Esaminând faptul, care a cauzat procesul, constată, că Dreyfus a fost arestat la 15 Octomvre 1893. Numai soția s'a a sciut de această arestare. La 29 Octomvre fôia antisemită „Libre Parole” a vorbit mai întâiu despre ea; la 1 Noemvre ziarul „Le Eclair” a discutat acest eveniment. Labori susține, că numai dela ministerul de război aceste ziare, cari sunt confidentele statului-major-general, au putut să afle de arestare. Familia Dreyfus desigur, că nu s'ar fi dus la fôia antisemită cu această scire.

S'a făcut mare secret cu condamnarea lui Dreyfus. Spre a justifica acesta trebuia, dice Labori, să se respecte absolut formele legale și toți, cari au jucat un rol în această afacere, acusatul, judecătorii, apărătorii trebuiau să aibă deplină cunoștință despre învinuirile ridicate contra lui Dreyfus. Acesta însă n'a fost așa. Legea nu s'a respectat, ér Dreyfus se jura mereu, că este nevinovat. Acesta a neliniștit de pe-atunci încă multe spirite luminate.

Labori spune apoi, că nu s'a auzit nimic despre pașii, cari ar fi adus pe Dreyfus în legătură cu agenții străini. Baza acușatiunii a fost numai borderoul și generalul Gonse a depus aici, că borderoul s'a adresat unei puteri străine și că a ajuns la ținta sa. Cum s'au descoperit însă toate, n'a voit să arate ministrul de război. Ministrul de război de-atunci, general Mercier a luat toate asupra-și. Doveșilor pozitive, pe cari nu le-a vădit nimeni, el substitue numai impresiunea sa. Așa s'a clădit acușatiunea pe argumente copilăresci. Amintesc scena, când Paty du Clam, ca să pună o cursă lui Dreyfus i-a dictat o scrisoare. Și chiar decât Dreyfus ar fi tremurat la dictat, ce-ar însemna acesta? Aceste, exclamă Labori, sunt mijloce de investigație copilăresci.

Vorbesc apoi de scrisoarea unui atașat militar cătră alt atașat al unei puteri străine, fâimósa scrisóre: „Acastă canală de D...”, care se se fi vădit pe masa lui Picquart, când Leblois se afla tocmai la el. Mai târziu s'a inventat alte scrisori, tot așa de mistice. Generalul Pellieux ne-a venit aici la bară c'o descoperire cu totul nouă. Nu putem să-i imputăm acestor militarilor înalți, că ar aminti, dér prin cele

spuse au creat echivocități, descoperind numai o parte a adevărului. Nici-odată nu ne-au venit cu doveși, că aceste scrisori trebuie să se refere neapărat numai la Dreyfus. Aceste acte mistice însă trebuie să le considerăm ca neexistente, chiar de ar fi juridicesc veritabile, deóre-ce acusatul și apărătorul n'au cunoștință de ele. Dér ore să ignorăm mărturiile esterne? (Murmurări în auditoriu). Noi am fi putut să cităm aici străini din corpul diplomatic, dér n'am făcut-o, pentru-că am vrut să se discute numai între Francezi o afacere, care îi privește numai pe ei. Ce se atinge de străinătate, vrem să stăm față cu ea numai în ziua bătăliei, și adevă umér la umér cu contrarii noștri de ađi. (Aprobări și sgomot). Aș putea să cetesc aici comunicările ce s'au făcut atât în parlamentul german, cât și în camera italiană cu privire la Dreyfus. (Înțelege aici declarațiile, că cercurile competente germane și italiene n'au stat nici-odată în nici o legătură cu Dreyfus).

Președ.: Treceți peste aceste.

Labori: Bine, dér voiam să observ numai, că manifestațiile guvernelor străine s'au făcut spontan și nu sub presiune de complicațiuni, deórece complicațiuni nu există.

Acușatiunea contra lui Dreyfus, continuă Labori, n'are deci nici o basă. Tribunalul de rebel a urmat unui ordin, pe care l'a considerat fără îndoială legal, și președintele cu toate brutalitățile a condus de sigur pertractarea cu cea mai bună credință. Declar această dinainte, am avut în mână actele de pertractare; am cetit depunerile tuturor martorilor. 27 de depuneri n'au spus nimic. Lucruri bagatele, ca de pildă prezența lui Dreyfus în biroul, unde n'avea nici un lucru s'a adus înainte în depunerile celor 27 martori. Vorbesce apoi de amintita dictare a lui Paty du Clam impusă lui Dreyfus și dice, că de aveau o dovadă a vinovăției, nu-și luau refugiul la o astfel de inscenare.

Deórece la începutul pertractării nu era decât borderoul, judecătorii erau să-l achite pe Dreyfus, decât nu ar fi fost înfluițați în contra dreptului și a judecății prin comunicarea unui act înafară de pertractare și nediscutat. Cetesce apoi raportul tribunalului de război în afacerea Dreyfus și dice: Acestă afacere, avendu-o înaintea ochilor, constat, că nimic gravant nu există în contra lui Dreyfus. Imi pun, ca gagi onóra și vă dic: Nu e nimic agravator contra aceluia, care a fost osândit (Mișcare îndelungată).

Ședința se suspendează.

Dare de sémă și mulțămítă publică.

Preșmer, 5 Febr. v. 1898.

La petrecerea cu joc din Preșmer, arangiată de corpul învățătoresc din loc la 30 Ianuarie a. c. în folosul bibliotecii școlare au încurs următorele suprasolviri, și anume:

D-I paroch ev. F. Sindel 70 cr. Dr. Boltres 40 cr. I. Türk 1 fl. I. Binder inv. 70 cr. Ch. Schmid 40 cr. I. Moresz primar 70 cr. V. Bilaș 1 fl. 20 cr. Emil Căpitan 50 cr. G. Negoescu preot 40 cr. Al. Negoescu preot 40 cr. I. Teutsch 20 cr. Alois Tier 70 cr. G. Preus notar 40 cr. G. Dogaru preot 80 cr. I. Șander silvicultor 1 fl. T. Bob gendarm 50 cr. Biro cond. de gend. 40 cr. Kadar György gend. 50 cr. Ilie Bodea cond. d. gend. 50 cr. K. Neustädter 40 cr. I. Kopony notar 90 cr. N. Bălășcută 10 cr. Ir. Covășan 40 cr. G. Roșca 40 cr. M. Jiga funcționar 1 fl. Fr. Schmidt rector 50 cr. G. Călboren 40 cr.

Aceste suprasolviri au mărit venitele petrecerei așa, încât după detragerea tuturor speselor a rămas un venit curat de 22 fl. și 38 cr. în folosul bibliotecii școlare.

Ne împlinim o plăcută datorință, când exprimăm onor. d-ni contribuenți sincerile noastre mulțămiri.

În numele corp. inv.

Ir. Frateș m. p. cassar.

ULTIME SCIRI.

Paris, 23 Februarie. După vorbirile apărătorilor Labori și Clemenceau, juriul s'a retras, ca să dea verdictul. Juriul a declarat vinovați pe acușai cu majoritate de voturi, fără admiterea de împrejurări atenuante. Zola a fost condamnat la un an închisóre și 3000 franci amendă. Gerantul ziarului „Aurore”, Perreux, la 4 luni închisóre și 3000 franci amendă.

Mulțimea a alergat după trăsura lui Zola strigând „Jos cu Zola!” „Mórte lui!”

Maxime.

— Cel ce în lumea acesta nu-și află loc, să se refugieze în inima sa.

— Paciența este arta de-a spera.

— De multe póte omul să se lipsescă, numai de om nu.

— O secrete tocită, produce cele mai multe aschii.

— A trăi însămnă a visa; a fi înțelept însămnă a visa ceva plăcut.

— Ah, Dómne! fără bani nu se póte nimic face, cred, că nici datorii.

— Lipsa și nenorocirea descoper prietini falși.

— Cine voește să-și sălășluiescă întru sine pe Dumneșeu, acela trebuie să-și decoreze inima cu virtute.

— Cine la toate dice „da”, n'are nici un inamic, dér nici amic.

— Trăește pentru present și câștigă pentru viitor.

DIVERSE.

O lege necompletantă. Parlamentul engles unanim votase la anul 1770 următorele lege: „Ori-ce femeie, de ori-ce etate, rang séu clasă a societății, fiă fată măritată ori văduvă, care prin folosirea de parfumerii, pomadă séu alte cosmetice, prin folosirea de peruci séu prin încălțăminte cu călcăie înalte va sci să ademenescă pe vre-un bărbat supus credincios regelui, se va privi ca înșelătoare și se va pedepsi. Tóte căsătoriile urmate prin vre-unul din aceste mijloce de ademenire se consideră ca neligitime și frângerea legăturai conjugale în asemenea casuri nu se póte pedepsi”. — De sigur, că farmaciștilor și speculanților de pe atunci din Anglia nu le mergea așa bine, cum le merge astăzi pretutindenea.

Bogății pe fundul mării. Puținți ómeni au o idee despre colosalele bogății, ce zac pe fundul mării. Vorbind de aceste bogății, mai întâiu trebuie să ne aducem aminte de lista celor naufragiați. După datele oficiose, dela anul 1855 până în 1887 s'au cufundat în undele mării nu mai puțin ca 90,158 de năi, în urma fortunelor, séu a ciocnirilor. Tot în acest restimp s'au înecat în apa mării 23,831 de ómeni și din naufragii au scăpat cu viața alți 23,939 de ómeni. Câte bogății s'au pierdut în mare cu ocaziunea naufragiilor nici nu ne putem închipui. Unele corábii naufragiate au avut de-a transporta sute de mii, ba chiar milioane de bani; în anul 1885 de exemplu, s'a cufundat aproape de Insulele Canarice un vapor de postă engles numit „Alfons XII”, care avea 100,000 funți sterlingi. Tot cam atâția bani a avut și fregata englesă „De Brook”, care a suferit naufragiu în anul 1798 aproape de țărmii Americii nordice. În corabia se aflau 52 de milioane de dolari în aur și argint, pe cari corabia englesă îi luase în primire dela o corabie spaniolă. Acestă sumă colosală nici până ađi nu s'a putut scóte din apă, deși s'au făcut mai multe încercări. În timpul mai recent s'a format o societate nouă pentru scóterea din mare a acestor bogății. Societatea și-a și început activitatea sa pe țărmii Angliei, rezultatul însă e foarte problematic.

Proprietar: Dr. Aurel Mureșianu.

Redactor responsabil: Gregoriu Maior.

